

Waar moeten we op blijven letten bij het afleveren van NSAID's?

NSAID's: Onmisbaar én Risicovol

Iedere apotheker kent ze: niet-steroïdale anti-inflammatoire geneesmiddelen (NSAID's), de pijnstillers die door miljoenen patiënten worden gebruikt voor aandoeningen variërend van alledaagse hoofdpijn en spierpijn tot chronische ziekten zoals artrose en reumatoïde artritis. Toch schuilt achter hun alledaagse bekendheid een reeks belangrijke risico's. Gastro-intestinale bloedingen, nierproblemen en cardiovasculaire complicaties zijn slechts enkele van de mogelijke bijwerkingen die zowel artsen als apothekers voor een uitdaging stellen.

Ondanks waarschuwingen en verbeterde richtlijnen blijft het gebruik van NSAID's hoog, zowel op voorschrift als vrij verkrijgbaar. De verkoopcijfers tonen een wisselend beeld: een aanvankelijke daling in gebruik lijkt inmiddels weer plaats te maken voor een stijging. Deze trend vraagt om een hernieuwde focus op een veilige toepassing en begeleiding door zorgverleners.

AUTEUR

- Apr. Nele Schoenmaekers, Projectcoördinator KOVAG

Veilig gebruik van NSAID's

In het vernieuwde Medisch Farmaceutisch Overleg (MFO)-programma “**veilig gebruik van NSAID's**” willen we deze problematiek in de schijnwerpers zetten. Wat zijn de grootste valkuilen bij NSAID-gebruik, en hoe kunnen we apothekers beter toerusten om patiënten te beschermen tegen ernstige bijwerkingen? Dit programma biedt handvatten om risico's te minimaliseren. Want NSAID's zijn nuttig – maar alleen als ze met kennis en zorgvuldigheid worden ingezet. Tijd om samen de balans te vinden tussen effectiviteit en veiligheid. Door het organiseren van lokale MFO's over dit onderwerp willen we deze problematiek aanpakken en een leidraad bieden voor een veiliger gebruik van deze onmisbare, maar risicovolle geneesmiddelen. We zetten de belangrijkste aandachtspunten graag nog eens even op een rijtje.

NSAID's: bekende bijwerkingen en onverwachte complicaties

De effecten van NSAID's, gewenst én ongewenst, zijn terug te voeren op hun werking op de prostaglandinesynthese via cyclo-oxygenase (COX)-1 en COX-2. Helaas gaat deze onderdrukking van ontstekingsreacties en pijn ook gepaard met een scala aan bijwerkingen.

1. Gastro-intestinale risico's

Maagklachten en ulcera zijn de meest voorkomende bijwerkingen. Het gebruik van NSAID's verhoogt het risico op ulcera, gastro-intestinale bloedingen en ernstige complicaties door remming van de COX-1-enzymactiviteit. Een case-control studie toonde aan dat NSAID-gebruikers **vijf keer meer risico** lopen op bloedingen van de bovenste gastro-intestinale tractus dan niet-gebruikers. Ouderen zijn extra gevoelig, en bij deze groep is gastroprotectie noodzakelijk.

- Bij welke patiënten moeten we nu extra alert zijn bij het afleveren van NSAID's?

Risicofactoren voor ulcusvorming en bloedingen:

- Leeftijd >65 jaar.
- Voorgeschiedenis van ulcus of andere ernstige gastro-intestinale complicaties.
- Comorbiditeiten zoals cardiovasculaire aandoeningen, nier- of leverfalen, diabetes of hypertensie.
- Gelijktijdig gebruik van:
 - Glucocorticosteroïden.
 - Anticoagulantia of bloedstollingsremmers.
 - SSRI's (antidepressiva).
 - Andere NSAID's.
- Hoge dagelijkse doses NSAID's.

- Wanneer is het aangeraden om gastroprotectie op te starten?

Bij gebruik van een klassiek NSAID

(BV: aceclofenac, diclofenac, ibuprofen, naproxen, ...)

Geef een PPI aan patiënten:

- ≥ 70 jaar
- met een ulcus of maagcomplicatie in de voorgeschiedenis
- met ≥ 2 van de volgende risicofactoren:
 - leeftijd 60-70 jaar
 - ernstige invaliderende reumatoïde artritis, hartfalen of diabetes
 - hoog gedoseerd NSAID (dagelijkse dosis diclofenac >100 mg, ibuprofen >1200 mg, naproxen >500 mg)
 - co-medicatie met verhoogd risico op maagcomplicaties (vitamine K-antagonist, DOAC, heparine, clopidogrel, prasugrel, ticagrelor, laaggedoseerd salicylaat, systemisch corticosteroid, SSRI, venlafaxine, duloxetine, trazodon, spironolacton)

Bij gebruik van laaggedoseerd salicylaat of COX-2-selectief NSAID

(BV: acetylsalicylzuur, celecoxib, etoricoxib, ...)

Geef een PPI aan deze patiënten:

- ≥ 80 jaar
- ≥ 70 jaar én comedatie met verhoogd risico op maagcomplicaties (vitamine K-antagonist, DOAC, heparine, clopidogrel, prasugrel, ticagrelor, systemisch corticosteroid, SSRI, venlafaxine, duloxetine, trazodon, spironolacton)
- ≥ 60 jaar én ulcus of maagcomplicatie in de voorgeschiedenis

2. Cardiovasculaire bijwerkingen

NSAID's verhogen daarnaast ook de kans op myocardinfarcten en cerebrovasculaire accidenten. Dit risico is het hoogst bij **COX-2-selectieve middelen** en **diclofenac**, terwijl naproxen en lage doses ibuprofen relatief veiliger zijn. Het cardiovasculaire risico is bovendien dosisafhankelijk en benadrukt het belang van een zo kort mogelijke behandeling met de laagst effectieve dosering.

Risicoverhogende factoren:

- Alle NSAID's verhogen het cardiovasculaire risico, maar naproxen lijkt hierbij de minst schadelijke keuze.
- Absolute contra-indicaties voor COX-2-selectieve NSAID's (etoricoxib en celecoxib) en diclofenac zijn:
 - Coronaire hartziekten.
 - Cerebrovasculaire aandoeningen.
 - Hartfalen.
 - Perifere vaatziekten.
 - Ongecontroleerde hypertensie (voor etoricoxib).

Relatieve contra-indicaties (voor alle NSAID's): hypertensie, hyperlipidemie, diabetes en roken.

Aanbevelingen:

- Vermijd NSAID's bij patiënten met een eGFR <30 ml/min/1,73 m².
- Beperk het gebruik tot de kortst mogelijke periode en de laagste effectieve dosis.

Controleer de nierfunctie voorafgaand aan, en regelmatig tijdens, langdurig gebruik. Stop NSAID's bij tekenen van nierinsufficiëntie.

3. Nierproblemen en systemische effecten

NSAID's kunnen leiden tot acute of chronische nierinsufficiëntie en vochttretentie, wat bijdraagt aan verergering van hartfalen en hypertensie. Alertheid hiervoor is vooral belangrijk in de risicogroepen, zoals **ouderen**, mensen met **chronische nierziekte** of **verminderde nierfunctie**, en patiënten die kampen met **dehydratatie** of **hypovolemie**. Denk hier bijvoorbeeld ook aan jonge kinderen die overgeven of diarree hebben en in combinatie Nurofen gebruiken, dit kan ook de nieren onder druk zetten. Daarnaast wordt het risico versterkt door gelijktijdig gebruik van **nefrotoxische middelen**, zoals diuretica, ACE-remmers of angiotensine-II-receptorblokkers. Bij deze patiënten is extra waakzaamheid belangrijk. De negatieve impact van NSAID's op de nierfunctie is het gevolg van prostaglandineremming, wat leidt tot een verminderde nierperfusie. Daarom is regelmatige controle van nierfunctie en bloeddruk essentieel, vooral bij deze risicogroepen.

Veilig gebruik: richtlijnen voor de praktijk

Bij het voorschrijven en afleveren van NSAID's

Het afwegen van risico's en voordelen is cruciaal bij elke patiënt. Overweeg alternatieven zoals paracetamol, topische behandelingen of opioïden, afhankelijk van de indicatie. Wanneer NSAID's noodzakelijk zijn, gelden de volgende adviezen:

- **Laagste effectieve dosis:** Gebruik NSAID's in de minimale effectieve dosering en voor een korte periode.
- **Productkeuze:** Ibuprofen heeft over het algemeen het meest gunstige profiel voor gastro-intestinale en cardiovasculaire risico's. Vermijd middelen zoals piroxicam bij ouderen vanwege hun lange halfwaardetijd en verhoogde kans op bijwerkingen.
- **Gastroprotectie:** Bij ouderen en risicopatiënten is toevoeging van protonpompinhibitoren standaard.
- **Controle op interacties:** Let op geneesmiddeleninteracties, vooral bij patiënten die bloedverdunners of antihypertensiva gebruiken.

Bij OTC-gebruik in de apotheek

Veel patiënten beschouwen NSAID's als een "onschuldig" zelfzorgmiddel, wat leidt tot een onbewust risico op overmatig gebruik of complicaties. Als apothekers spelen we hier een cruciale rol. Door volgende stappen te volgen, kunnen de effectiviteit van NSAID's worden benut en de risico's tot een minimum worden beperkt.

- **Controleer de noodzaak:** Stel vast of een NSAID echt nodig is of dat alternatieven, zoals paracetamol of niet-medicamenteuze behandelingen, volstaan.
- **Voer risicobeoordelingen uit:** Identificeer patiënten met een verhoogd risico op bijwerkingen, zoals ouderen, patiënten met comorbiditeiten of die gelijktijdig risicovolle medicatie gebruiken.
- **Overweeg lage doses:** Bij risicogroepen is een lage dosis ibuprofen aanbevolen.
- **Informeer patiënten:** Bespreek mogelijke bijwerkingen en benadruk het belang van een juiste dosering en behandelingsduur. Adviseer patiënten symptomen zoals ernstige maagpijn, bloedbraken, melena of verminderde urineproductie direct te melden.
- **Gebruik aanvullend beschermende geneesmiddelen waar nodig:** Overweeg het combineren van NSAID's met PPI's of het voorschrijven van COX-2-selectieve NSAID's bij patiënten met verhoogde gastro-intestinale risico's. Overleg indien nodig met de huisarts.

Maak patiënten bewust van de aanwezigheid van ibuprofen in combinatiepreparaten (bv combophen): Zo kan je het risico op dubbele inname van NSAID's beperken.

Samenwerken voor veiligheid

Het gebruik van NSAID's vereist zorgvuldigheid, vooral in een tijd waarin deze geneesmiddelen ondanks duidelijke risico's breed beschikbaar zijn. Apothekers en artsen kunnen samen een sleutelrol spelen in het bevorderen van veilig gebruik. Het blijft belangrijk dat we samen dezelfde richtlijnen volgen. Het vernieuwde MFO-programma biedt concrete handvatten, opgedeeld in 3 verschillende hoofdstukken, om dit doel te bereiken.

Samen zorgen we ervoor dat NSAID's alleen worden ingezet waar nodig en op een manier die patiënten beschermt tegen onnodige risico's. Want effectieve pijnbestrijding is belangrijk, maar nooit ten koste van de veiligheid.

Wens je meer info over het MFO-programma "Veilig gebruik van NSAID's" of wil je het bij jou in de buurt organiseren?

Contacteer: nele.schoenmaekers@kovag.be

Wil je graag meer bijleren over dit topic en onze train the trainer volgen?

TRAIN THE TRAINER: Veilig gebruik van NSAID's – dinsdag 18/3/25 – webinar

Inschrijven via: <https://kovag.be/agenda/train-trainer-veilig-gebruik-van-nsaids>

Bronnen

1. KOVAG. Bogaerts Carolien. Schoenmaekers Nele. Kwaliteitsbevorderend programma: Veilig gebruik van NSAID's, update 2024.